

KULTURALNA I SPOŁECZNA ROLA PIENIŃSKIEGO PARKU NARODOWEGO

U TWORZENIE Pienińskiego Parku Narodowego umożliwiło zabezpieczenie najbardziej cennych części Pienin, a jednocześnie dało podstawę do prac nad przywróceniem i regeneracją tych elementów ich przyrody, które uległy dewastacji. Sprawa całkowitego zabezpieczenia przyrody Pienin nie jest jednak w pełni zakończona. Czekają nas jeszcze wiele trudu i starań, zanim dzieło ochrony Pienin dobiegnie do pomyślnego końca. Obecnie czynione są starania nad włączeniem do parku najbardziej wartościowych części Małych Pienin. Należy podkreślić, iż pod względem walorów krajobrazowych i naukowych niewiele odbiegają one od innych członów Pienińskiego Pasa Skałkowego, a ponadto charakteryzują się specyficznymi cechami, im tylko właściwymi. Pierwszym krokiem w tym kierunku było utworzenie kilku rezerwatów, które ochronią najcenniejsze fragmenty przyrody tego interesującego obszaru, jak wąwozy: Homole, Biała Woda i Zaskalskie oraz najwyższy szczyt Pienińskiego Pasa Skałkowego Wysokie Skałki. Następnie objęto ochroną w formie pomników przyrody skałę bazaltową i tzw. Sołtysie Skałki.

W celu zharmonizowania różnorodnych funkcji regionu pienińskiego, jego roli dla nauki, dydaktyki, turystyki, lecznictwa, wczasów i gospodarki wodnej, potrzebny jest plan zagospodarowania przestrzennego, któryby uwzględniał wszystkie te elementy, a jednocześnie dał wyraz postulatowi nauki i ochrony przyrody. Plan taki opracowywany jest obecnie przez zespół pracowników naukowych Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej pod kierunkiem prof. dr G. Ciołka. Jednocześnie Pracownia Urbanistyczna Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Krakowie opracowuje plany urbanistyczne dla Krościenka i Szczawnicy. W końcu 1962 r. odbyła się w Wojewódzkiej Komisji Planowania Gospodarczego konferencja z udziałem przedstawicieli organów planowania przestrzennego z Koszyc, której celem było uzgodnienie planów

zagospodarowania Pienin po obu stronach polsko-czechosłowackiej granicy i stworzenie jednolitego układu przestrzennego zagospodarowania całości tego obszaru. Ustalono, iż strona polska obejmie swoim planem całe polskie Pieniny od Czorsztyna po Białą Wodę w Małych Pieninach, strona zaś czechosłowacka Pieniny słowackie wraz z szerokim przedpołiem, które łączyć się będzie przez Magurę Spiską z wielkim obszarem Tatr aż po orawską zapórę wodną. Należy tu nadmienić, iż region Pienin stanowić będzie wschodni człon szerokiego rejonu zagospodarowania turystycznego obejmującego po polskiej stronie obszar od Pienin po Babią Górę, którego centralnym ośrodkiem będzie Tatrzański Park Narodowy.

Ponadto rozważany jest, a nawet stopniowo już realizowany, projekt utworzenia Gorczańskiego Parku Krajobrazowego (rejon Turbacza, doliny Turbaczyka, Łopusznej i doliny Kamienicy), który zamknie wspomniany wyżej układ przestrzenny od północy. W ten sposób powstanie na południu Polski jedyny w swoim rodzaju wielki region grupujący ogromne wartości naukowe, krajobrazowe i turystyczno-wypoczynkowe. Obszar ten oparty na czterech parkach narodowych, łączyć się będzie z pienińsko-tatrzańsko-orawskim regionem czechosłowackim o niemniejszych walorach.

Należy jeszcze nadmienić, iż realizacja opracowanego przez Komitet Zagospodarowania Ziemi Górskich PAN projektu kaskady małych i średnich zbiorników wodnych na górnym Dunajcu i jego dopływach przyczyniłaby się nie tylko do rozwiązania ważnych problemów gospodarki wodnej i aktywizacji gospodarczej tego Podhala, ale utworzyłaby jak gdyby „pojezierze podhalańskie” o wielkiej atrakcji z punktu widzenia krajobrazowego i turystycznego.

Plan zagospodarowania przestrzennego regionu pienińskiego uwzględnić musi zharmonizowanie wszystkich elementów społecznego „wykorzystania” przyrody Pienin przy zachowaniu

waniu podstawowego warunku trwałego zabezpieczenia jej walorów dla przyszłych pokoleń.

Zgodnie z tym planem pełnienie funkcji centrum gospodarczego regionu Pienin przypadnie osiedlu Krościenko, gdzie koncentrować się będą również magazyny zaopatrzeniowe, sklepy i usługi. Osiedle to będzie również, ze względu na jego walory klimatyczne i krajobrazowe, ośrodkiem wczasów wypoczynkowych i kolonii młodzieżowych. Ze względu na centralne położenie na węźle komunikacyjnym Krościenko predystynowane jest również do odgrywania roli centrum turystycznego. Tu będzie usytuowana końcowa przystań dla spływu łodziami. W Krościenku też znajduje się Dyrekcja Pienińskiego Parku Narodowego.

Szczawnica ze względu na cenne źródła mineralne i walory klimatyczne funkcjonować będzie jako ośrodek leczniczy ze szczególną specjalizacją dla potrzeb górnictwa i hutnictwa. Do tego celu powoli zmierzają wielkie inwestycje prowadzone w tym uzdrowisku, jak: budowa sanatoriów, domu zdrojowego itd.

Obszar Małych Pienin z ośrodkiem w Jaworkach powinien ze względu na bardzo korzystny mikroklimat i piękno krajobrazu, odegrać dużą rolę jako obszar wczasów i turystyki.

Bliska już realizacji szosa łącząca Szczawnicę z Piwniczną nie tylko przybliży region pieniński do linii kolejowej Kraków-Krynica, ale jednocześnie połączy go z wielką magistralą turystyczną Śląsk — Zawoja — Babia Góra (przełęcz Krowiarki) — Orawa — Podhale — Pieniny — Dolina Popradu — Krynica — Komańcza aż do pętli bieszczadzkiej u stóp przyszłego Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Szosa ta udostępni odciepy dotychczas, a tak uroczy zakątek Jaworek i Małych Pienin.

W związku z tym masowe wypasy owiec podhalańskich w Jaworkach, które dotychczas nie uwzględniały innych funkcji Małych Pienin, muszą ulec odpowiedniej reorganizacji w celu dostosowania się do całości planu zagospodarowania przestrzennego Pienin. Także bardzo zredukowany przez dawną ludność łemkowską obszar lasów musi tu ulec wydatnemu powiększeniu i przebudowie, co jest zresztą konieczne również i ze względów hydrologicznych.

Rola Czorsztyna, Niedzicy i Frydmana w tym układzie zależy od rozstrzygnięcia lokalizacji i rozmiaru zapory wodnej, która w poważnej mierze zaciąży nad losem całego regionu Pienin. Należy mieć nadzieję iż ciężar gatunkowy zapory czorsztyńskiej zostanie tak wyważony, aby włączyła się ona harmonijnie w cały układ zagospodarowania przestrzennego Pienin. Zbyt wielki nacisk położony na zagadnienia energetyczne zapory mogłyby przechylić szalę w niepożądanym kierunku i tak zaciążyć nad Pieninami, iż stałyby się one jedynie ośrodkami produkcji energii elektrycznej i zatracić mogłyby inne cechy ważne

Spływ łodziami przez Pieniny.

Fot. L. Watycha
Boating across the Pieniny Belt

z punktu widzenia interesu publicznego i kultury narodowej.

Ważna rola w całości zagospodarowania przestrzennego Pienin przypaść musi wsi Sromowce Niżnie, położonej malowniczo u stóp Trzech Koron i u wrót przełomu Dunajca. Silne nasłonecznienie i bardzo korzystny mikroklimat stwarzają dogodne warunki dla regeneracji sił człowieka, a usytuowanie Sromowiec Niżnich w węzłowym punkcie turystycznym dla spływu łodziami i turystyki pieszej oraz w miejscu kontaktu ze stroną czechosłowacką w Czerwonym Klasztorze, sprawia, iż wsi tej przypadnie duże zadanie odegrania poważnego ośrodka turystycznego.

W razie zbudowania zapory wodnej w Czorsztynie, w Sromowcach rozpoczynać się będzie spływ łodziami przez Pieniny i tu będzie centralny ośrodek tego szlaku wodnego, będącego niewątpliwie atrakcją na skalę międzynarodową.

W perspektywie spływ ten, z którego już dziś korzysta 120 000 turystów polskich i 15 000 czechosłowackich, osiągnie liczbę około 250 000 turystów rocznie. Wymagać to będzie rozwiązania trudnego zagadnienia dojazdu do Sromowiec oraz wyposażenia tej miejscowości w niezbędne urządzenia turystyczne, jak: hotel, schroniska, usługi itp.

Przeniesienie przystani łodzi z Czorsztyna do Sromowiec umożliwi przedłużenie masowego spływu do Krościenka, gdzie zbudowana będzie końcowa jego przystań. W ten sposób dzięki ominięciu mniej ciekawego odcinka Czorsztyn-Sromowce, wzrośnie jeszcze bardziej atrakcyjność słynnego spływu pienińskiego.

Kręgosłupem całego wspomnianego wyżej układu przestrzennego jest oczywiście Pieniński

ski Pas Skałkowy. Zachowanie naturalnej jego przyrody i regeneracja pierwotnych jej elementów powinno być węzłowym punktem całego zagadnienia. Główne składniki przyrody Pienin grupują się w granicach Pienińskiego Parku Narodowego. Dlatego też na dyrekcję parku i jego radę spada podstawowe zadanie nie tylko ochrony istniejącego stanu przyrody, ale i przywrócenie zniszczonych jej składników, jak też i zabezpieczenia interesów nauki. Należy nadmienić, iż rolę koordynatora prac badawczych na terenie parków narodowych spełnia Komitet Naukowy Ochrony Przyrody i Jej Zasobów PAN.

W celu przygotowania obszaru Pienińskiego Parku Narodowego do spełnienia wyznaczonych mu funkcji przeprowadzona będzie szczegółowa inwentaryzacja przyrodnicza, opracowane zostaną mapy, jak: geologiczna, glebowa i fitosocjologiczna jako podstawy do wszelkich dalszych prac. Dla lasów pienińskich sporządzony zostanie plan urządzenia, przewidujący istnienie rezerwatów ścisłych i częściowych. W tych ostatnich prowadzone będą prace nad przebudową zniekształconych długoletnią ingerencją człowieka drzewostanów w celu przywrócenia im charakteru naturalnego. Długa penetracja gospodarcza człowieka spowodowała poważne zmniejszenie leśności Pienin ze szkodą dla ich walorów krajo-
brazowych, hydrologicznych i klimatycznych. Ponadto wielkie zagęszczenie ludności i brak możliwości zarobkowych doprowadziły do zniekształceń w strukturze rolniczej. Nastąpiło nienaturalne i nieekonomiczne przesunięcie się uprawy zbożowej aż na wierzchowinę. Plan

zagospodarowania przestrzennego przewidywać będzie poważne zwiększenie obszarów leśnych Pienin, zwłaszcza na stromych stokach i wzdłuż cieków wód. Uprawy zbożowe zamienione zostaną na użytki zielone, zwłaszcza na łąki, które przedstawiają wielką atrakcję krajobrazową.

Zadanie zabezpieczenia interesów naukowych na obszarze Pienin przypadnie Dyrekcji Pienińskiego Parku Narodowego, która zresztą, zgodnie z treścią rozporządzenia Rady Ministrów o utworzeniu parku jest odpowiedzialna za ochronę przyrody i całą gospodarkę na obszarze parku. Przy dyrekcji parku istnieje już zaczątek muzeum przyrodniczego, które po uzyskaniu nowego budynku będzie przekształcone na muzeum regionalne Pienin. Muzeum to będzie nie tylko eksponować dla szerszej publiczności najbardziej interesujące elementy przyrody Pienin i prowadzić akcję oświatowo-dydaktyczną, ale również stanowić będzie placówkę naukową dla prac badawczych nad przyrodą Pienin. Tu będzie istnieć „baza” dla tych prac w postaci laboratorium podręcznego i innych pomocy naukowych, biblioteki, obejmującej wszystkie publikacje dotyczące regionu pienińskiego, a także pomieszczenia gościnne dla pracujących tu naukowców.

Opisany powyżej rzut oka na całość „problemu Pienin” daje pogląd na wielką liczbę zagadnień, których właściwe rozwiązanie, ustalenie hierarchii i harmonijne „zgranie” jest warunkiem koniecznym dla trwałego zabezpieczenia tego bezcennego skarbu przyrody polskiej.